

hovnu i vjerničku dimenziju praštanja. Dotiče pojedine biblijske i teološke vidove, ali ih ne produbljuje, budući da prvotno psihološko-psihoterapeutski obrađuje temu. Taj vid, dakle, trebat će produbiti.

Naše je vrijeme puno različitih rana i uvreda, svjesnih i nesvjesnih, površinskih i dubinskih, te će knjiga biti od velike koristi i običnim ljudima, a držim da će uvelike pomoći psiholozima i psihoterapeutima, kao i svećenicima koji trebaju liječiti rane ljudskih srdaca. Autor je na mjestima dosta opširan, što dosta pomaže onima koji prvi put ulaze u ta područja.

U naše ratno doba knjiga može posebno biti korisna nama, jer smo doživjeli i odviše rana, vanjskih i nutarnjih, površinskih i dubinskih, čiji uzročnici su i predugo djelovali i djeluju na naše duše, zahvaćajući i tijelo, obitelji, šire zajednice i narod.

Josip Marcelić

#### KATOLIČKA CRKVA U BOSNI I HERCEGOVINI IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

Božo Goluža, *Katolička crkva u Bosni i Hercegovini 1918-1941. Bosna i Hercegovina - zemlja katolika, pravoslavaca i muslimana*, Mostar 1995, Teološki institut Mostar, Acta et Studia 3, 336 stranica.

U sretno započetome nizu izdanja Teološkog instituta u Mostaru nazvanom latinskim imenom *Acta et studia*, uz vrijedno povijesno djelo Tome Vukšića: *Međusobni odnosi katolika i pravoslavaca u Bosni i Hercegovini (1878-1903). Povijesno-teološki prikaz* (V. recenzija u: *Crkvi u svijetu* 29, 1994, 3, str. 329-335) i knjigu dokumenata koji osvijetljaju djelovanje Crkve u Hercegovini u prijelaznom razdoblju naše suvremenosti, pojavila se, evo, i treća knjiga pod naslovom: *Katolička crkva u Bosni i Hercegovini 1918-1941. Bosna i Hercegovina - zemlja katolika, pravoslavaca i muslimana*, djelo mladoga autora dr. Bože Goluže, profesora crkvene povijesti na Vrhbosanskoj visokoj teološkoj školi i ujedno na teološkom institutu u Mostaru. Navedenim izdanjima se s obzirom na tematiku mogu slobodno pribrojiti neke knjige objavljene u nizu Biblioteka Crkve na kamenu kao što su: *Masovni prijelazi katolika na pravoslavlje hrvatskog govornog područja u vrijeme vladavine Turaka*, poznato djelo Krunoslava Draganovića objavljeno prije više od pola stoljeća na njemačkom jeziku, a trudom prevodioca Mije Bosankića i redaktora Ivice Puljića godine 1991. u hrvatskom

prijevodu; zatim zbornik *Za kraljevstvo Božje*, o životu i djelu blagopokojnog nadbiskupa dr. Petra Čule (Mostar, 1991); pa zbornik povijesnih radova *Tisuću godina trebinjske biskupije*, koji je izišao u Sarajevu kao 2. knjiga niza Studia Vrhbosnensia i napokon izvrsna disertacija dr. Petra Vrankića o *Katoličkoj crkvi u Bosni i Hercegovini u doba biskupa fra Rafe Barišića (1832-1863)*, objavljena na talijanskom jeziku u nizu Analecta Gregoriana Papinskog sveučilišta Gregorijana u Rimu. Svih tih vrijednih izdanja ne bi bilo bez poletne ljubavi prema studiju, knjizi, povijesnim proučavanjima, pisanju, priređivanju i izdavanju sadašnjega pokoljenja svećenika mostarsko-duvanjske i trebinjske biskupije, kojima svakako treba odati dužno priznanje i zaželjati sretan nastavak započetog puta.

Knjiga dr. Bože Goluže, o kojoj je ovdje riječ, njegova je disertacija originalno pisana na talijanskom jeziku i obranjena na Papinskom Orijentalnom institutu u Rimu. Ona je pokušaj povijesne sinteze o životu i djelovanju Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini u godinama između dvaju svjetskih ratova, prema tome u razdoblju koje je relativno kratko, a ipak u sebi zaokruženo i omeđeno prijelomnim događajima kao nijedno drugo. To je razdoblje završeno prije više od pola stoljeća, pa već postoji dovoljna povijesna distanca koja pruža mogućnost objektivnoga promatranja. Neprilika je, međutim, što iz toga vremena još uvijek nije moguće dobiti na uvid sva važna arhivska vrela, a to povjesničaru silno otežava njegovu i onako tešku i delikatnu zadaću točnoga utvrđivanja povijesnih činjenica. S tim problemom susreću se svi oni koji se bave suvremenom poviješću, a opće je uvjerenje da se i tim dijelom povijesti ipak treba baviti. Autor je nastojao doći do svih objavljenih vrela, kojih i nije malo, i prodrijeti, koliko se moglo, u važnije arhive. Služio se prilično obilnom povijesnom literaturom, knjigama i člancima raznih autora. Pratio je u dobru izboru periodiku onoga vremena.

Njegov je posao bio to složeniji, što je disertaciju pisao u inozemstvu pa se nije mogao ograničiti samo na prikazivanje razvoja događaja u promatranom razdoblju i onomu koje mu je neposredno prethodilo. Da bi strana sredina mogla bolje razumjeti zamršene prilike koje su vladale u toj zemlji te uočavati dalje i bliže uzroke mnogih kretanja i događaja, autor je bio prisiljen veći broj stranica posvetiti njezinoj starijoj političkoj i vjerskoj povijesti. Tako je on najprije u prvomu, uvodnom, dijelu opširno prikazao crkvene i političke prilike u Bosni i Hercegovini u prvim desetljećima 20. stoljeća, posvećujući posebnu pozornost nastanku prve Jugoslavije i različitom odnosu katolika, pravoslavaca i muslimana prema novostvorenoj državi.

U drugom dijelu, posvećenom vjerskim zajednicama u Bosni i Hercegovini, katoličkim biskupijama i djelovanju katoličkih redovnika i redovnica u prikazivanju svake od tih pojedinačnih cjelina, širih i

užih, u promatrano razdoblje čitatelja uvodi kratkim povijesnim pregledom koji ide od prvih početaka, za biskupije čak od starokršćanskih vremena, za pojedine zajednice redovnica i redovnika od početka njihova djelovanja u tim krajevima.

Treći dio knjige posvećen je djelatnostima Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini, posebno odgojno-obrazovnoj i karitativnoj, zatim katoličkoj akciji, i katoličkom tisku. Autor naglašava da se na tim područjima mnogo poduzimalo i postiglo, najviše na području vrhbosanske nadbiskupije tako da se s obzirom na katolički tisak i razgranatu katoličku akciju Sarajevo nadmetalo sa Zagrebom kao glavnim središtem narodnoga i vjerskog života hrvatskih katolika, a kvalitetom tiska čak i prednjačilo. U taj dio knjige uključena su i kratka poglavlja o problemu ekumenizma između katolika i pravoslavaca i problemu dijaloga s muslimanima. S punim pravom je zaključio da je, osim starih povijesnih opterećenosti u odnosima vjersko-nacionalnih zajednica (odnos nekoć vladajućega muslimanskoga sloja prema različito tretiranoj kršćanskoj raji, nešto povlaštenijoj pravoslavnoj i jedva toleriranoj katoličkoj) sve veća zaoštrenost političkih prilika u međuratnom razdoblju općenito u Kraljevini Jugoslaviji, a posebno u Bosni i Hercegovini, poglavito hegemonističko presizanje glavnih političkih snaga srpskoga naroda i u svezi s tim rastuće nezadovoljstvo nesrpskih naroda zbog neriješenoga nacionalnoga pitanja znatno smanjivala mogućnost većega međusobnoga razumijevanja, povjerenja, poštivanja i suradnje, a stvarala napeto ozračje u kojemu je lako dolazilo do međusobnih optuživanja i napadanja. Najveće nevolje morali su podnositi grko-katolici nastanjeni u Srpsko-pravoslavnu crkvu. Toj katoličkoj zajednici otimane su crkve i crkvena imovina, a vjernicima se prijetilo protjerivanjem. Posebna neprilika za Hrvate katolike i za ostale nepravoslavne bilo je nametanje svetosavskih proslava njihovoj djeci u školama, preko čega se prilično otvoreno išlo za pravoslavizacijom i srbizacijom pripadnika svih vjera i svih nacija.

Posljednji, četvrti dio knjige prikazuje razvoj političkih prilika u Jugoslaviji i odnos prema Svetoj Stolici, koji se najviše očitovao oko pokušaja sklapanja konkordata. Tu je autor prilično opširno prikazao donošenje tzv. Vidovdanskoj ustava, koji je nesrpskim narodima nametnut nedemokratskim načinom, zatim poznati atentat na vodeće hrvatske političare izvršen u beogradskoj skupštini, pa diktaturu kralja Aleksandra, donošenje tzv. oktroiranog ustava i napokon zakasnjeli pokušaj rješenja hrvatskog pitanja sporazumom Cvetković-Maček i napose borbu Srpske pravoslavne crkve i srpske opozicije protiv konkordata. Giovanni Caprile, iznoseći godine 1993. u talijanskom časopisu *La civiltà cattolica* vrlo pozitivnu ocjenu već spomenute knjige Tome Vukšića, naglasio je da njezin sadržaj s hrvatske točke gledišta osvjetljava duboke uzroke i korijene sadašnjih dramatičnih zbivanja na našim prostorima. To se isto može reći i za ovu Goluzinu knjigu. Vukšić je svoju najprije objavio na talijanskom jeziku pa onda

na hrvatskomu. Goluzina je, evo, objavljena na hrvatskomu. Bilo bi poželjno da se objavi i na talijanskomu, na kojemu je originalno pisana. Izdanja u kojima "s hrvatske točke gledišta" na nekom od svjetskih jezika prikazuju prilike u bivšoj Jugoslaviji, i onoj kraljevskoj i nakon toga komunističkoj, nema mnogo, a inozemna javnost je na razne načine zasipana nerijetko neobjektivnim, neznanstvenim i neistinitim informacijama o tomu razdoblju. Autor je promatrajući stvari s hrvatskoga, gdjekad, zašto ne, i sa svojega gledišta, nastojao i uspio poštivati povijesne činjenice, izbjeći generalizaciju i nepotrebnu polemiku pa tako sačuvati razinu znanstvene objektivnosti. On zacijelo ne smatra da je ovim o toj složenoj problematici rečena posljednja riječ. Kad budu dostupni svi arhivi, bit će moguće o mnogočemu još potanje i još potpunije pisati. Njemu upućujemo riječ čestitanja i zahvale uz želju da uspješno nastavi s proučavanjem suvremene povijesti naše Crkve i našega naroda. Kad potpuno zavlada mir, a nadamo se da će se to skoro dogoditi, i kad se zaliječe ratne rane te do kraja razviju zdravi demokratski odnosi, bit će to mnogo lakše.

*Slavko Kovačić*

## UZ KNJIGU O DON GRGI BUČIĆU

Životopisi se redovito čitaju brzo li lako, a to ovdje nije slučaj. Ovo i nije životopis, budući da donosi samo svjedočanstva, dana usmeno ili pismeno. Srećom su u nj uvrštene i vrijedne rasprave koje su u Splitu, četrdeset godina nakonm pokojnikove smrti, održane i s priznanjem prihvaćene. Netko je sav taj materijal tada trebao odvagnuti, psihološki i vjernički raščlaniti i protumačiti don Grgin duhovni lik kakav je uistinu bio.

Koliko je god pokojnik zaslužio makar i omanji životopis, na njegovo se pisanje nitko nije dao, jer to i ne bi bio lak posao. Slično su i o kardinalu Franji Šeperu izdane dvije knjige građiva za njegov životopis, ali taj životopis ne izlazi. Teško je nadati se da će se za don Grgu tko prihvatiti tog posla, a pogotovo da će, u našim prilikama knjiga biti tiskana. Stoga je možda potrebno iznijeti nekoliko misli koje će barem djelomice odudarati od pijeteta s kojim je knjiga objavljena. Premda je don Grgo došao u sjemenište upravo kad sam maturirao, ipak je moje poznanstvo s neobično pobožnim svećenikom vrlo rano započelo i tako dugo trajalo, o čemu svjedoči i prva polovica u knjizi objavljenih pisama. Ove se misli usudujem dati u javnost najviše zbog toga što se kod nas često previše hvali i ono što to ne zaslužuje, ili se zamjeri ako se čemu prigovori.